

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte tirsdag den 9. mai 1950 kl. 10.

Samtlige medlemmer av komiteen var til stede med unntagelse av Hambro, Bratteli og Friis.

Av Regjeringens medlemmer møtte utenriksminister Lange og statsråd Hauge.

Ennvidere var tilstede fra Utenriksdepartementet: utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Anker, statssekretær Arne Skau, byråsjef Gunneng, fra Forsvarsdepartementet: statssekretær Dag Bryn, byråsjef Sivert Nielsen og konsulent Boyesen.

Formannen (Finn Moe): Vi fortsetter debatten fra siste møte. Den første inntegnede taler er hr. Lavik.

Lavik: Eg trur det var rett at vi fekk denne orienteringi. Det var vanskelege emne som utanriksministeren rulla opp for oss. Eg vil rekna det for svært heldig om dei greier å koma igjennom eit slikt program som det som utanriksministeren la fram her, på dei 3-4 dagane dei har å gjera det på i London. Det var ymse ting han ville høyra vår meining om, høyra korleis vi reagerte. Eg synest det er vanskeleg å uttala seg i desse spørsmåli. Eg skjønna det slik at den vyrde utanriksminister sjølv sto tvikande til sume spørsmål og at han kjende det vanskeleg, og når *han* gjorde det som er så pass inne i desse sakene, koss skal ikkje då vi andre kjenna det, som ikkje er inne i dei på nokon måte samanlikna med utanriksministeren? I alle fall er det slik for meg. Vi har langt mindre føresetnader til å døma om dei ymse ting, jamvel om utanriksministeren ga oss ei sers god utgreiing.

Det var fleire ting han var inne på; eg skal berre nemna to-tre ting.

Fyrst var det spørsmålet om *kontrollen med atomkrafta*. Dersom det spørsmålet kjem opp på møtet i London – det var kanskje best at det ikkje kom opp – men dersom det kjem opp og vert drøft, og eg reknar med at *det* ikkje er utenkjeleg for utanriksministeren nemnde at det spørsmålet hadde spela ei viss rolle i situasjonen slik som den låg til rettes no – han sa mellom anna at nettopp av di at vestmaktene hadde overtaket når det galdt atomkrafta, og eg skjønna at han då serleg sikta til Amerika, så hadde Sovjet vorte stagga litegrann i sine tiltak eller i si stode til ymse spørsmål. Utanriksministeren nemnde at det kunne verta tale om å drøfta spørsmålet om å laga ei semje, når det galdt bruken av atombomba, ei semje som gjekk ut på at dei ikkje skulle bruka eit slikt øydeleggingsvåpen i ein eventuell komande krig. Eg vil seia som mi meining at eg trur at det er *lite* hjelp i å laga ei slik semje, svært liti hjelp. Vestmaktene vil med si innstilling kjenna seg bundne av ei slik semje, og dei vil respektera henne, ja, eg reknar med at vestmaktene har den innstilling at dei ikkje vil bruka, dei vil i alle fall kvia seg til det aller yttarste for å bruka atomvåpnet i ein komande krig jamvel om det ikkje finst noka slik semje, men Sovjetsamveldet ville etter mi meining ikkje kjenna seg bunde av ei slik semje, tvertimot. Om det vert ei slik semje, ville Sovjet berre få eit pusterom og ville nytta

ut det pusteromet på sin eigen måte. Og dersom dei ser seg ein føremon til det, ville dei bryta ei slik semje utan vidare. Slik ser eg på det. Eg reknar med at ein i eit slikt løynd-møte som dette kan tala fritt ut.

Derimot vil eg seia, at kjem dette spørsmålet opp, så er det ein ting som eg meiner det kunne vera hjelp i, og det er å få ein effektiv og fullgod *kontroll* med atomkrafta, ein kontroll som gjorde at det var vanskeleg for ikkje å seia umogeleg å kunna bruka atombombor i ein komande krig eller ha ferdig atombombor som kunne brukast i ein komande krig. Det meiner eg er det einaste som verkeleg har noko verd i eit spørsmål som dette.

Så var det spørsmålet om Vest-Tyskland kunne få vera med i den opprusting som elles går føre seg i Vest-Europa. Denne vegen går vel gjennom to etappar, så langt som eg skjønar det. Når vi fyrst opnar dei ein veg inn i det europeiske rådet, så synest eg og at dei må få vera med i den forsvarsførebuing som dei europeiske vestmaktene og Amerika er samde om. Eg meiner at stoda vert slik at ein kan få bruk for Tyskland. Det representerer ei så stor kraft i Vest-Europa, at vi, om det kjem eit oppgjær – og det er ikkje utenkjeleg – kan få bruk nettopp for den folkekraft og den materielle kraft som det i det heile representerer. Eg trur at ein av dei ting som Sovjet er redd, det er at Vest-Tyskland skulle koma med. Det kan godt henda at det vil verka eggjande på Sovjet, men på same tid meiner eg at det vil verka *staggande* på Sovjet. Eg meiner at stoda er slik at dei bør få koma med, også med rustningsfabrikasjonen i Ruhr.

Så vidt eg skjønna den vyrde utanriksministeren, så såg både Holland og Danmark med mothug på ein slik ting, det *ottast* ei tysk opprusting. Men eg vil gjera merksam på at så langt eg skjønar, er stoda ei onnor enn ho var før; før siste verdenskrigen, då var vel Tyskland mest å rekna for ein *fiende*, no vil Vest-Tyskland koma med som ein *alliert*. Eg meiner at det *bør* få koma med – kor snøgt og på kva måte, det vil eg ikkje ha sagt noko om. Men eg reknar med at det tyske folket vil veksa på å møta ei slik tiltru frå dei andre vestmaktene, dei vil kjenna at dei vert lyfte opp på same nivået som dei andre står på, og eg trur at ei slik tiltru vil verka godt på det tyske folket. Det vil få tiltru til demokratiet. Eg trur også at ein slik ting ville vera med å dra den rette vegen også på folket i Aust-Tyskland, for dei vil vel tilbake til det tyske folket og til det tyske demokratiet i det heile så sant det er råd.

Så var det ein tredje ting som eg og vil nemna med nokre ord, det er samordninga mellom vestmaktene. Der er eg samd i det som utanriksministeren nemnde, at fyrste-prioriteten må gå til den økonomiske og sosiale atterreisinga.

Når det gjeld det militære samarbeidet er eg samd i at vi serskilt samlar oss om «nord-ringen» som eg vil kalla det, det nordatlantiske omkvervet, eller kva det var utanriksministeren kalla det. Eg er samd i at vi serskilt samlar oss om dei oppgåver som der ligg føre, og at vi gjer det så sterkt som råd er. Men eg meiner vi må få eit fullgodt *kostnadsoverslag* over kva slike tiltak vil koma på. Eg meiner at eit godt fellesforsvar av den nord-atlantiske ringen vil også skapa tiltru og trygge i vårt eige land, og det ville hjelpa oss til å gjera vårt til at den vesle lekken som Noreg er i denne forsvarsringen, må verta ein god lekk som *held*, dersom den stund skulle koma at det atter røynde på.

Så vil eg berre slutta med å nemna nokre ord om dette som utanriksministeren kalla for den kalde krigen. Han ville at det skulle bli slutt på den kalde krigen, og då helst, så vidt eg skjønna, alt på den generalforsamlinga i F.N. som skal haldast med det fyrste. På dei to eller kanskje tre siste generalforsamlingane hadde det vore svært mykjen propaganda mellom austmaktene og vestmaktene, eg trur han enda til kalla det for ein *propagandakrig*, og han trudde ikkje det ville vera nokor hjelp i å mala opp att det same mjølet som ein hadde male fleire gonger før. Det er eg samd i. I F.N. er det råd å få kontakt med einannan, og det er ei hjelp berre å få kontakt, jamvel om det er i små spørsmål, så eg meiner at ein må nytta eit slikt høve til å få kontakt. Ein må kunna bruka denne kontakten på ein positiv måte.

Formannen: Utenriksministeren vil da kanskje først svare på de spørsmål som ble stilt i den tidlige debatt.

Utenriksminister Lange: De konkrete spørsmål som ble stilt til meg – det var jo ikke så svært mange – det var for det første om jeg kunne fortelle komiteen noe om Gunnar Myrdals misjon til Moskva, og for det annet om jeg hadde hatt noen kontakt med Trygve Lie før hans reise til Moskva. Om hva Myrdal skal forsøke å oppnå derborte, kan jeg kort si at han er der borte for å undersøke om det var mulig å oppnå en endring i Sovjet-regjeringens holdning til spørsmålet om handelen Øst-Vest. Vi har jo arbeidet med det spørsmålet i den økonomiske kommisjon for Europa i lang tid, og det er der i løpet av det siste året og vel så det kommet til en fullstendig stans på grunn av en helt negativ holdning fra sovjetrepresentantenes side, mere fra deres side enn fra de andre øststat-representantenes side, men slik at de andre øststat-representanter holdes i ørene i stor utstrekning av de sovjetiske representantene. Det var hans konkrete misjon slik som han formulerte den i de samtalene vi hadde den ene dagen han var på gjennomreise her.

Trygve Lie inviterte vi til å komme en tur innom her når han nå allikevel var i Europa. På det svarte han at det ville han tenke litt nærmere på, det ville avhenge av hvilken tid han ville få til disposisjon. Så ringte han meg fra Paris og sa at det nå var på det rene at han kom til å reise til Moskva, og at det da for det første var vanskelig med tiden, men for det annet mente han det ville kunne misforståes eller feiltolkes om han, hvis det ble tid til det, la hjemveien fra Moskva om Oslo umiddelbart før jeg skulle reise til møtet i London, og det sa jeg meg helt enig med ham i. Hva han skal forsøke å oppnå i Moskva, vet ikke jeg mere om enn det som har stått i avisene.

Så spurte hr. Selvik om man ikke måtte regne med at spørsmålet om forholdet til Spania ville komme opp nå på dette møtet i London. Etter alt det som foreligger hittil, er det ingen ting som tyder i den retning. Det har ikke vært drøftet på noen av de møter som har vært holdt av forsvarsministrene, og det er lite trolig at det vil bli tatt opp til drøfting på dette møtet nå i London. Det jeg derimot tror en må være forberedt på, hvor det gjelder disse spørsmål, er at det under den kommende generalforsamling i F.N. – som det er gjort flere ganger før – vil foreligge et forslag fra latinamerikansk hold om å oppheve den politiske boikotten og altså gå tilbake til en regulær diplomatisk representasjon i Madrid. Den amerikanske regjering har på

forhånd erklært at den i år vil stemme for et slikt forslag, - hittil har den ikke gjort det – og det betyr da at det etter all sannsynlighet vil være tilstrekkelig to tredjedels flertall for det, og at altså i løpet av høsten den diplomatiske forbindelse med det nåværende styre i Spania vil bli regulær. Jeg for min del ser det da slik at det har ingen hensikt for vårt vedkommende å innta noen slags demonstrativ holdning i den sammenheng. Jeg tror man må se den ting i øynene at det forsøket på å påvirke den indre utvikling i Spania, som ble gjort gjennom F.N.s vedtak, har slått feil, og det får man trekke konsekvensen av.

Så vil jeg bare få lov til å rette en misforståelse fra hr. Sven Niensens side. Jeg har lest det stenografiske referat, og jeg sa ikke at skipsfarten under krig var vårt eneste aktivum – jeg sa vårt eneste aktivum av format. Men jeg skal være enig med hr. Sven Nielsen i at «aktivum» kanskje var et feilaktig ord, det jeg tenkte på var, at det er vår eneste inntektskilde av betydning i en krigstilstand, og at derfor spørsmålet om oppgjøret for skipsfartstjenester under krig spiller en så dominerende rolle for oss, meget større enn for noen av de andre pakt deltagerne.

Jeg skal ellers få lov til – kanskje ved slutten av ordskiftet – å komme tilbake til enkelte av de andre ting.

Statsråd Hauge: Det ble spurt fra et hold om tidspunktet 1954 for planleggingen var valgt fordi man da regnet med at de samarbeidende demokratier skulle ha ressurser på høyde med eller ressurser som overstiger Sovjets. Jeg vil gjerne si at tidspunktet er ikke valgt på det grunnlaget. Tidspunktet er forholdsvis vilkårlig valgt; man satte en tid da man regnet med at situasjonen kanskje ville være vanskeligere enn den er i dag. Man ga denne forsvarsplanen på mellomlangt sikt prioritet fordi man ikke regnet med noen umiddelbar fare i den første tid. Jeg vil gjerne ha understreket her i komiteen at jeg tror det er viktig at vi er oppmerksom på i enhver forbindelse at Atlanterhavspaktens land ikke kan sette seg det mål at de skal ha stående militære ressurser i fred, som overstiger eller er på høyde med Sovjetsamveldets. Først og fremst kan de ikke stille seg det mål når det gjelder de landmilitære styrker. Målet er et langt mer beskjedent mål – det er at våre land skal bygge opp styrker, enkeltvis og samlet, slik at man har rimelig trygghet for ikke å bli slått ut i første omgang, før man kan mobilisere det som må være demokratienes og Atlanterhavspakt-landenes mest fremtredende ressurser: deres industrielle overlegenhet, deres tekniske overlegenhet. Jeg tror nesten man kan si det slik, at det er et mål innenfor pakten at vi *ikke* skal militarisere våre land i en slik grad som Sovjetsamveldet og landene på den andre siden av jernteppet gjør. Det ville være en helt uholdbar situasjon. Planleggingen innenfor de militære stabene bygger på den forutsetning at demokratiene har ganske bestemte og meget vesentlige fortrinn når det gjelder tekniske kunnskaper og materiellets kvalitet, når det gjelder industrielt potential. Det er først og fremst disse ting man må trekke på. Det vi nå bygger opp med sikte på å kunne holde en offensiv tilbake, det skal gi oss sikkerhet for at vi kan få mobilisert det som er *våre* mest fremtredende ressurser. En annen forsvarsplan – det vil jeg si her i komiteen – ville føre til tilstander som det ville være ganske umulig å leve

under. Vi ville ikke da, tror jeg, kunne beholde demokratiene slik som vi vil beholde dem, og slik som det er vesentlig for oss å beholde dem. Vi kan ikke i våre samfunn gjennomføre en slik grad av militær beredskap som Sovjetsamveldet. Det vesentlige er at man bygger opp en slik styrke enkeltvis og samlet, at man har garanti mot å bli rent overende og slått ut før man i virkeligheten kan få mobilisert demokratiens vesentlige ressurser. Det er en felles overbevisning innenfor denne planleggingen at når demokratiene innenfor Atlanterhavspakt-området får en rimelig tid på seg til å mobilisere sine ressurser, så er utfallet av krigen ikke tvilsom. Det vil si utfallet er selvfølgelig at alle taper. Men utfallet er at Sovjetsamveldet vil bli slått – hvis man kan bruke de gamle termene.

Jeg tror det var hr. Sven Nielsen som spurte om det ikke ville ha vært naturlig å begynne med en korttidsplan først. Det lyder logisk. Men bakgrunnen var at man ikke nettopp regnet med noen overhengende fare, og jeg tror det var et klokt skritt da å samle seg om arbeidet med en mellomlang forsvarsplan først og gjøre det første forsøk på den. Det kommer også et politisk hensyn inn som jeg tror komiteen skal være oppmerksom på. Når man har litt tid på seg og skal bygge opp styrker i mellomtiden, kan man sette seg noe mer ærgjerrige mål enn om man bare setter seg ned for å disponere det som demokratiene i dag har av forsvarsstyrker. Jeg tror det var en hensiktsmessig og en klok fremgangsmåte.

Det ble fra hr. Utheim stilt et etter mitt skjønn meget vesentlig spørsmål om man kunne si noe om hvilke økonomiske byrder den forsvarsplanen som man her arbeider med, vil legge på vårt land. Det er klart at det er et spørsmål som opptar oss alle i meget høy grad. Det er ikke mulig å gi et konkret svar på det. Men jeg vil gjerne få lov til å gi en viss forklaring, for at komiteen skal vite hvordan saken ligger an. Den planen som ble godkjent i Haag som et militært arbeidsgrunnlag, konkluderte med at visse militære styrker var nødvendige ut fra et militært synspunkt dersom man skulle kunne føre et vellykket forsvar mot et tenkt angrep fra Sovjetsamveldets side. Når man summerte opp styrkene, ble det ganske betydelige styrker. Vi *har* ikke de styrkene i dag. Vi får heller ikke de styrkene til disposisjon *dersom vi skal fortsette med å bygge opp våre væpnede styrker i det tempo i de enkelte land som vi har idag, det er på det rene*. Men jeg vil legge til at selvfølgelig vil Atlanterhavslanenes militære styrker øke meget vesentlig frem til 1954 selv om vi fortsetter i det tempo som vi i dag følger, fordi det her er en jevn oppbyggingsprosess i gang. Men det er riktig å gjøre det klart at med det tempo som vi har fulgt, og som landene har meldt inn at de akter å følge i det første året, vil vi ikke kunne nå det mål som de militære sjefene satte seg for 1954.

Så kan man da igjen stille hr. Utheims's spørsmål: Vil ikke det bety at vi må påta oss nye økonomiske byrder? Jeg vil gjerne svare følgende til det: Den plan som de militære sjefene la frem, kunne ikke vi godkjenne som annet enn en militær målsetting. Den var ikke omkostningsberegnet, det var ingen i Haag som visste hva den ville koste, samlet eller for de enkelte land. Det ble også fra norsk side pekt på og meget sterkt understreket at selvfølgelig ikke noe ansvarlig regjeringsmedlem da kunne godkjenne den som annet enn en militær målsetting. Det ble også forsvarskomiteens standpunkt. For mitt vedkommende sa jeg i komiteen at jeg

kunne ikke stå opp og skape det inntrykk hos de militære – når jeg skulle snakke for Norge – at vi ville være i stand til å oppfylle de økonomiske og politiske forutsetninger som en slik militær målsetting bygger på. Jeg sa også at jeg trodde det var av vesentlig betydning at man nå fikk frem en omkostningsberegning av planen så tidlig som overhodet mulig, slik at man kunne få vite hvor man i virkeligheten står. Jeg tror at de militære sjefer selv også er klar over at de nok må komme til å revidere sine ønskemål i ikke liten utstrekning. Den forsvarsplanen vi behandlet i Haag, ligger for høyt, den er for ærgjerrig, den er kanskje også for konservativ. Den er for stiv. Jeg tror *det* var en stigende oppfatning hos de militære selv, og at den vil bli undergitt revisjon også fra et militært synspunkt. - Men når man så kommer til økonomien, er det klart nok at det er en sak som de militære sjefer, og som forsvarsministrene ikke godt kan håndtere alene. De er ikke en gang, kan man si, de sentrale personer i det stykket. Vi har innenfor pakten en komite, det forsvarsøkonomiske råd, og det er dets sentrale oppgave å gi råd til den militære siden om hva man kan avdele av de nasjonale resursene til militære formål. Dette rådet holdt et møte i London to dager før oss. Det kom ikke så meget ut av det. Økonomiministrene på sin side hadde heller ikke fått klarhet over hva forsvarsplanen ville koste, og de kunne ikke si annet enn at de imøteså med stor interesse opplysninger fra den militære siden om hva planene ville koste. Da skulle de gi retningslinjer og råd om hva de mente at man kunne gå til. Det viste seg under dette møtet i London at økonomiministre ligner hverandre i alle land. Jeg tror ikke man behøver å være så forferdelig engstelig for at sir Stafford Cripps og hans kolleger innenfor det nordatlantiske område skal slippe seg for langt. Tvertimot fikk man på dette møtet inntrykk av at det forsvarsøkonomiske råd nærmest inntok dette standpunktet: vi forteller dere hvor meget dere kan få til militære formål, og så får dere gjøre det beste ut av det. Det var kanskje, om jeg ikke er feil underrettet, en viss engstelse over at de militære hadde begynt fra et annet utgangspunkt. Dette spørsmålet om økonomien blir etter mitt skjønn et overordentlig vanskelig spørsmål. Jeg skulle tenke meg at det fra amerikansk side kan bli gjort gjeldende at i tiden som kommer, etter hvert som den økonomiske gjenreisningen i Europa skrider frem, må Europa ta de *sikkerhetspolitiske* hensyn like alvorlig som de økonomiske og sosiale hensyn. Jeg skulle tro at man fra europeisk side vil komme til å svare at det er lenge til vi har konsolidert vår økonomi på en slik måte at vi kan følge det resonnement. Jeg vet ikke om utenriksministeren senere vil kunne bekrefte at det også er hans inntrykk av hva problemstillingen kommer til å bli både innenfor det forsvarsøkonomiske råd og innenfor det høye råd av utenriksministrene.

Det er utilfredsstillende på mange måter, dette svaret herr formann, men videre er man ikke kommet, og mer kan jeg ikke si.

Jeg vil legge til at det er en side av dette spørsmålet om økonomien, som jeg tror vi skal være oppmerksom på. Det er innenfor paktlandene, særlig hos dem som synes de bærer tunge byrder til sitt forsvar, en meget sterk oppfatning om at landene bør i all fall på rimelig måte bære tilsvarende forsvarsbyrder; det skal ikke være lov for noe land å vri seg unna en forholdsvis belastning ved den sikkerhetspolitikk som vi fører i felles interesse. Jeg tror ikke at disse betraktningene i første rekke nå

rammer Norge. Når man tar våre budsjetter for 1948/49 og 1949/50 ligger vi plasert meget pent, vi har forsvarsutgifter på ca. 4% av vår nasjonalinntekt, og det er ikke gjort noen opphevelse over det. Det er andre land som for eksempel Kanada og Belgia og i noen grad Danmark, som kanskje fikk høre hint – ikke på møtene, men utenom møtene – i den retning jeg nevnte. Men vi har et problem som jeg gjerne vil legge åpent frem her. Når vi kommer fra 1949/50 over til 1950/51, er vi det eneste land innenfor kretsen av paktland som har redusert sitt forbruk i den militære sektor, vi har gått ned med omtrent 10% her fra 1949/50 til 1950/51, samtidig som alle de andre land innenfor pakten har gått opp. Det ble nok bemerket, skulle jeg tro, innenfor det forsvarsøkonomiske råd, og det var vel kanskje ikke alltid en situasjon som var like lett å håndtere. Forklaringen er den av vi jo fra 1948 tok et ekstraordinært løft gjennom beredskapsbevilgningen for å øke takten i oppbyggingen av vår beredskap, og at vi når beredskapsperioden er ute 1. juli 1950, etter forutsetningene går noe ned. Andre land har gått frem, og ikke minst Danmark, og Belgia. De har ligget nokså langt nede, men har nå forholdsvis sterk stigning fra 1948/49 og fremover.

Spørsmålene om Tyskland og Spania regner jeg med at utenriksministeren har svart på også for meg.

Hegna: Jeg er på alle vesentlige punkter enig i den linje utenriksministeren la opp i sitt hovedinnlegg på forrige møte. Det hovedproblem som foreligger, og som vel gjør hele situasjonen nokså vanskelig, er den vurdering man i øyeblikket skal legge på utviklingsfasen i den kalde krigen. Der kan man tydelig merke at det er, kan man si, to forskjellige oppfatninger som gjør seg gjeldende. I mange pressekommentarer sies det jo at det som forestår ved de forhandlinger som skal foregå, er at man tar som utgangspunkt at den kalde krigen vil være et permanent fenomen, at den vil skjerpes, og at det som skal foretas nå, er å trekke konsekvensene av dette faktum i temmelig vid utstrekning. Korrespondentenes meninger har jo ikke alltid vært så høyt ansett, men i dette tilfelle bekreftes aviskommentarene i meget sterk grad av den tale utenriksminister Acheson holdt på den amerikanske redaktørforenings møte, hvor også dette syn kom meget sterkt til uttrykk. – Den annen oppfatning er, at hvis den kalde krigen skal fortsette på samme måte, og enda mer hvis den skal skjerpes, vil jo faren for et utbrudd være meget stor, og at det derfor må gjøres noe for at man kan komme ut av denne faren og for at den kalde krigen ikke må gå videre for så vidt som det er mulig. Der er jo et meget vesentlig moment det som utenriksministeren nevnte, at hvis man stiller seg på det standpunkt at den kalde krigen er der, og vi kan ikke komme vekk fra den, den vil skjerpes – hvis man fastholder det, står man i fare for å komme nokså sterkt på avstand fra folkestemningen sikkert i de aller fleste land. Følelsen av det gjør seg nok sterkt gjeldende over alt, og det var noe av den følelsen som gjorde at dette spørsmål – tilsynelatende paradoksalt – også ble bragt inn fra konservativ side i den engelske valgkamp. Men når Lie har reist til Moskva, må man vel gå ut fra at han og de kretser som han har fått informasjon hos, mener at det kan foreligge visse muligheter, og det er ganske klart at av utviklingen der vil jo vesentlig avhenge

vurderingen av de forskjellige andre enkelte spørsmål som her er tatt opp. Hvis man går ut fra at det skulle være den linje som heretter følges at den kalde krigen skal fortsette og være permanent, og at den vil bli skjerpet, så sier det seg nokså tydelig selv at ethvert forsøk på noen avtale, spesielt om atomvåpenet, vil være av liten interesse og sannsynligvis vil innebære en del fare. Men hvis det på den annen side forelå muligheter i den ene eller den annen retning for at spørsmålet kunne komme opp om en ordning når det gjelder bruken av atomvåpenet, i samband med en redusering av spenningen, så mener jeg det er ganske klart at man må stille seg meget positivt til et slikt tiltak.

Det andre spørsmålet som kommer inn, er et av dem som ble nevnt av hr. Selvik i siste møte, spørsmålet om hvorvidt det var noen realitet i at de land som samarbeider under Atlanterhavspakten, kunne tenkes i forbindelse med den utvikling som nå finner sted, å ville gjøre forsøk på å øve noe spesielt press på Sverige. Et sådant problem vil selvsagt også i meget høy grad avhenge av hvilken vurdering man legger på den videre utvikling. En avspenning ville ganske naturlig gjøre at spørsmålet om et slikt press overfor et enkelt land som Sverige ble mindre aktuelt. Men man kan jo meget godt forstå at det motsatte synspunkt vil kunne gjøre et slikt spørsmål aktuelt. Jeg synes det må være klart at med vår beliggenhet og med vårt forhold til vårt naboland ville det vel være betenkelig, for å si det svakt, i alle tilfelle å foreta noe som kunne virke som en deltakelse i et slikt press.

Det er et annet spørsmål som vel kommer inn i sammenhengen her, og som også avhenger av hvilket syn man har på utviklingen av den kalde krigen. Vi taler jo her om et regionalt samarbeid på det politiske, militære og økonomiske plan ut fra sikkerhetshensyn – og et spørsmål som vel i den forbindelse jeg nevnte, også kommer meget sterkt fram, er spørsmålet om hvor stor den region skal være, som dette regionale samarbeid skal omfatte. Den oppfatning at den kalde krigen er permanent og vil skjerpes, vil naturlig øke omfanget av denne region, og noe av det som har vært meget sterkt fremme i avis kommentarer, er dette at man vil trekke inn under det samlede arbeid under Atlanterhavspakten også de ting som henger sammen med det økonomiske og militære forsvar i Øst-Asia bl.a. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette, men jeg vil der si at jeg i det store og hele er enig med hr. Lavik i at det vil være av betydning for oss å forsøke å begrense våre forpliktelser og oppgaver til det område som han kalte «nord-ringen», altså det nordatlantiske område. For oss å bli trukket inn i forpliktelser vesentlig utover dette område, vil ha sine store betenkeligheter.

Jeg er helt enig i det som hr. Smitt Ingebretsen uttalte når det gjelder planen for en samordnet informasjons- og opplysningsvirksomhet i samband med samarbeidet. Det er en naturlig konsekvens, kan man si, av å se den kalde krigen som en permanent tilstand og gå ut fra at den etter hvert vil ytterligere utdypes, men jeg tror at de betenkeligheter som kan gjøres gjeldende overfor den plan, er åpenbare, og at det fra vårt synspunkt vil være grunn til å ta et meget tilbakeholdende standpunkt når det gjelder slike spørsmål – dels ut fra almene hensyn og dels vel også ut fra det hensyn at i den utstrekning som det berører oss,

vil sannsynligvis et slikt tiltak være av overordentlig liten verdi uansett fra hvilket synspunkt man ser det.

Når det gjelder det nærmere militære samarbeid om oppbyggingen av den militære styrke, er det selvsagt rasjonelt at man kan legge planer som kan innebære samordning, og som også vil føre med seg de fordeler som følger av en viss arbeidsfordeling. Når det gjelder de modifikasjoner som eventuelt må foretas i forslaget fra vår forsvarskommisjon, kunne jeg godt tenke meg at disse på visse punkter kommer til å berøre nettopp de spørsmål i samband med militære drøftelser som har foregått på dette regionale plan. For oss har det ikke så store betenkeligheter, og man kan si at det har visse fordeler, særlig da av økonomisk art. Men man kan jo se at når det gjelder disse prinsipper, er det en viss divergens i oppfatningen la meg si mellom Storbritannia og Amerika. Enhver vil jo meget godt kunne forstå at Storbritannia nødvendig vil gå inn på en ordning av det militære forsvar av en slik art at Storbritannias militære forsvar ikke blir fullstendig når det gjelder sammensetningen av dets vesentlige elementer. Men selv om en slik arbeidsdeling kunne være rasjonell, og vi kunne ha visse økonomiske fordeler av det, tror jeg at det vil være uheldig om man setter det opp som et prinsipp på en slik måte at man i denne diskusjonen svekker det britiske synspunkt, for jeg tror at på samme måte som det for vår stilling er av stor betydning at Storbritannia kan bevare og etterhvert i stigende utstrekning kan få en *økonomisk* selvstendighet, er det også av stor betydning for oss at Storbritannia, det britiske imperium, kan bevare, opprettholde og utvikle sin *militære* selvstendighet.

Utheim: Jeg vil i likhet med tidligere talere få uttale min store tilfredshet med de redegjørelser vi har fått når det gjelder vår utenrikspolitiske stilling, og med at vi her i lukket møte kan drøfte en rekke av disse for Norge meget viktige spørsmål. Jeg vil også få lov til å si at med hensyn til de vurderinger utenriksministeren kom med i sin interessante redegjørelse, har jeg ikke meget vesentlig å bemerke. Jeg synes hans vurderinger stort sett var riktige og kloke, men de gir jo grunn til allikevel å komme inn på alle disse spørsmål. Jeg har på enkelte punkter visse reservasjoner å gjøre, og jeg tar da mitt utgangspunkt i det som utenriksministeren selv tok utgangspunkt i, dette at fra norsk side kan vi ikke gå ut fra eller legge til grunn at den kalde krigen som vi faktisk har levet under nå siden frigjøringen, skal være en permanent tilstand. Vi må etter min mening – og jeg deler her helt ut utenriksministerens oppfatning – alltid se hele dette spørsmål slik at er det muligheter for å få en avspenning, må disse muligheter nyttes når det kan skje og når tidspunktet er inne. Derfor tror jeg også det vil være helt riktig, hvis anledning gis ved dette meget viktige møte nå i London foran utenriksministermøtet at man allerede på det møte kan ta opp til diskusjon i dyp fortrolighet de forskjellige problemer som vi kjenner alle sammen, hvorvidt det kan finnes en basis for innrømmelser eller lempninger som kan lede til avspenning. Jeg forstår meget vel at dette er overordentlig vanskelig, men er anledningen der, tror jeg det er riktig at man tar opp de spørsmål der, som også utenriksministeren antydet.

Jeg ser det også slik at vi må føre vår utenrikspolitikk sådan at vi ikke setter F.N. i fare. Vi har jo nå en meget ubehagelig konflikt, det man kaller China-konflikten. Det forbauser meg en del at man ikke har fått løst dette spørsmål, etter de utredninger vi har fått hittil, og her har jeg lyst til å stille utenriksministeren det spørsmål: hva er grunnen til at man etter hans siste redegjørelse ikke er kommet lenger med hele dette spørsmål? Er det Frankrike som her er den hindrende faktor? Det vil være en ulykke etter min mening at ikke-løsningen av China-problemet faktisk kan lede til den utvikling at nasjonene bak jernteppet melder seg ut av F.N. Vi mister faktisk da det eneste forum hvor man kan drøfte politiske spørsmål på et fritt grunnlag. Jeg legger megen vekt på om det nå kan bli en hurtig løsning av det jeg kaller China-problemet.

Hr. Lange kom i sin redegjørelse også inn på Tysklandsproblemet og behandlingen av spørsmålet om hvorvidt tiden nå var inne til å tillate en opprustning av Vest-Tyskland eller ikke. Jeg kan i alt vesentlig tiltre den vurdering han ga også av dette spørsmål – men ikke så sikkert som han. For meg står det så at dette spørsmål må sees i forbindelse med den opplysning som forsvarsministeren kom med. Skulle man under en eventuell ny krig komme til det resultat at russerne overrenner Frankrike og kommer til Atlanterhavet, da er vi jo slått ut i første omgang. Jeg har ikke oversikt over hvorvidt de militære styrker og de militære krefter som kan settes inn uten en opprustning av Vest-Tyskland, er så store at de kan hindre en sådan kalamitet. For meg stiller hele dette problem: opprustning eller ikke-opprustning av Vest-Tyskland seg som et spørsmål som man må se i nærmeste forbindelse med utsiktene for oss til å kunne motstå en aggresjon fra øst. Er styrkene tilstrekkelige til det, er jeg enig med utenriksministeren i at som forholdene ligger an, vil det være best at Vest-Tyskland enda ikke opprustes. Men for meg fortøner hele dette problem seg som nøye sammenhengende med det spørsmål jeg nettopp har nevnt. Det var også derfor jeg spurte forsvarsministeren om hvorvidt det kunne gis nærmere beskjed om i hvilken grad man kunne motstå en sådan aggresjon under en kritisk situasjon. Det vi hørte i dag, inneholdt ikke meget nytt i forhold til det som ble sagt sist, men jeg forstår at det ikke er så lett å gi detaljerte opplysninger. Det var i all fall ganske interessant allikevel å få de ytterligere kommentarer som kom i dag.

Utenriksministeren kom også inn på spørsmålet om atomvåpenet, og han antydte der at det muligens ville være en fordel selv om man ikke kunne komme lenger enn at man fikk en foreløpig overenskomst om at ingen nasjon skulle benytte atomvåpenet. Personlig vil jeg meget sterkt fraråde at hele dette spørsmål om atombomben tas opp under konferansen i London. Jeg ser spørsmålet slik at den utvikling atomvåpenet har vært undergitt i den seneste tid, sannsynligvis har mildnet den kalde krig. Om man skulle komme til en slik overenskomst som utenriksministeren antydte, en ganske alminnelig sekkeuttalelse om at man ikke skulle benytte seg av atombomben, så tror jeg ikke det ville hindre at de nasjoner som arbeider med disse spørsmål, fortsatt vil arbeide med utviklingen av dette krigsvåpen, og hvordan står man da etter at man har sluttet en overenskomst av det innhold? Vil det ikke i den omstendighet at man allikevel fortsetter hele dette

arbeid, ligge en sterk mistillit til den overenskomst man har inngått? For meg fortøner hele dette spørsmål seg slik at det vil skade hele den internasjonale utvikling om man tar opp dette spørsmål på det nåværende trinn, hvis man ikke kan komme til en overenskomst som virkelig gir en løsning. Der er jeg enig med hr. Hegna i det han sa om dette spørsmål.

Jeg er klar over at den pakt vi har inngått, Atlanterhavspakten, inneholder en rekke bestemmelser som krever videre redegjørelse og videre utformning. Det tales i denne pakten om at vi skal få i stand en størst mulig koordinering og samordning av forsvarskreftene. Det reiser da igjen det spørsmål: hvordan skal vi bygge ut vårt forsvar? Skal vi bygge det ut som et nasjonalt forsvar alene, eller skal vi bygge det ut som et ledd i en samlet plan for Atlanterhavs-maktene? Jeg ser det spørsmål slik at vi må bygge ut vårt forsvar i samordning med de andre. For et lite land som Norge å bygge ut et forsvar alene som et nasjonalt forsvar, fører ikke frem etter min mening. For hvilkensomhelst konflikt vi da kommer i med disse store makter det her er tale om, er vi slått ut i første omgang. Jeg er klar over at det standpunkt jeg her tar, begrenser meget vår egen beslutningsdyktighet i disse spørsmål, men de konsesjoner mener jeg vi må gi for trygghetens skyld og for best mulig å bevare freden.

Utenriksministeren kom videre inn på deltagermaktenes utenrikspolitikk – den ordning at her sitter de tre stormakter og bestemmer utenrikspolitikken uten at de andre deltagerstatene får anledning til å være med i drøftelsene av disse spørsmål, og han reiste spørsmålet om hvorvidt vi ikke burde kreve konsultativ virksomhet før de viktigere bestemmelser treffes. Ja, det er meget som taler for det. Men allikevel – jeg er engstelig for det ansvar vi pådrar oss ved å innta et slikt standpunkt. Jeg skal ikke si mere om dette, jeg synes det er meget tvilsomt i så måte. Jeg tror ikke vi kan øve noen stor innflytelse på de tre stormakter allikevel, og har man en sådan konsultativ virksomhet, og det ikke tas noe hensyn til det vi sier, pådrar vi oss et ansvar som jeg nødvendig vil ha.

Med hensyn til spørsmålet om å etablere en felles propagandavirksomhet fra demokratiens side, vil jeg gi min tilslutning til hr. Hegnans bemerkninger nylig. Under en slik samordning av propagandaen er det jo Amerika eller de tre store som får den dominerende innflytelse, og jeg tror ikke vi vinner noe ved å slå på stortromme på samme måte som stormaktene.

Atlanterhavspakten inneholder også en bestemmelse om et økonomisk samarbeid. Slik som den bestemmelse i pakten er formet, er det noe uklart hvor meget dette omfatter, men jeg tror det er riktig at man søker å utbygge dette arbeid, og at man skaper seg det organ hvor slike spørsmål kan drøftes. Men personlig legger jeg i all fall megen vekt på at utbygger man et sådant organ, må ikke dette organ utbygges på en sådan måte at det fører til at en del av vestmaktene uten videre melder seg ut. Skal dette gjøres i tilslutning til Atlanterhavspakten, ja så vet vi både Sveits' og Sveriges stilling, og jeg vil anse det som en stor fare om man utbygger et sådant organ med den følge at disse to land melder seg ut. Men det kan ikke være vanskelig når man skaper et organ for dette økonomiske samarbeid, da å gjøre det på

en måte som ikke medfører enkeltstaters automatiske utmelding på grunn av den forsvarspolitikken vi fører.

Jeg har lyst til å komme med en henstilling til utenriksministeren. Under hele den politikk vi fører her hjemme – som regjeringen har ført og fått tilslutning til fra alle partier unntatt kommunistene – at vi har gått inn i Atlanterhavspakten, at vi er med i en opprustning der – under alt dette tror jeg det vil være riktig at man i langt større grad enn hittil er gjort, understreker, når anledning gis, at hele vår politikk på dette område, er bygget på å bevare freden – at man trekker meget sterkere frem freden og bevaringen av freden i de skritt vi tar. Jeg sier dette til utenriksministeren, jeg ber ham og det er en henstilling til oss alle: la oss understreke dette meget sterkere enn vi hittil har gjort for å møte den voldsomme agitasjon vi ser fra kommunistisk side her hjemme – og i den agitasjon har kommunistene en viss tilslutning også fra andre kretser.

Til slutt vil jeg også komme med en annen henstilling. Den berører ikke direkte det spørsmål som vi behandler her i dag, men det gjelder hele vår politikk overfor Spania. Det er et land som vi har meget stor interesse av å beholde et godt forhold til, vi har store handelsforbindelser med Spania. Vi har i øyeblikket meget store tilgodehavender der, som ligger fastfrosset som is. Vi kjenner de beslutninger de Forente Nasjoner har fattet i denne sak, men vi vet også hvordan alle nasjoner med unntagelse av oss omgår og saboterer disse beslutninger. Vel, jeg tar til etterretning det som utenriksministeren her kom med, at dette spørsmål sannsynligvis kommer opp på neste generalforsamling i F.N. Kanskje da tiden er inne til at vi kan få formelige beslutninger som gjør det naturlig for oss å foreta en kursendring når det gjelder vår politikk overfor Spania. Men om det ikke skulle kunne gjøres, er det min absolutte mening at dette spørsmål må tas opp til revisjon. Hele dette spørsmål har her hjemme vært behandlet stemningsbetonet. Jeg kan ikke se at det i realiteten er noen forskjell på vår handelsforbindelse med Spania og vår handelsforbindelse med statene bak jernteppet. Det er det samme totalitære styre vi ser det ene sted som det andre, men *der* volder det ikke noen vanskeligheter.

Jeg hadde lyst til å komme med disse bemerkninger, men jeg gir dem ikke ut for mer enn det de er, en personlig vurdering, uten at det har vært anledning til å drøfte disse meget viktige spørsmål i den gruppe jeg tilhører i Stortinget.

Kjøs: Jeg har ikke mange bemerkninger å gjøre til de redegjørelser utenriksministeren og forsvarsministeren har gitt, idet jeg i det store og hele kan slutte meg til det syn de har gitt uttrykk for. Men jeg vil gjerne understreke mitt eget syn på enkelte av de spørsmål som har vært nevnt i redegjørelsene.

Det gjelder da først graden av den militære utbygging innen Atlanterhavspaktens forsvarssystem. Forsvarsministeren ga en redegjørelse for behandlingen av dette spørsmål på forsvarsministrenes møte i Haag, og konklusjonen av denne redegjørelse var at forsvarsministrene kunne anerkjenne de militære stabers arbeid med planene, men at man fant at planene burde gjennomarbeides påny for å se om det var mulig å redusere dem på forsvarlig vis. Denne redegjørelsen supplerte forsvarsministeren i dag, og jeg vil med en gang si at

det selvsagt aldri hos oss har vært noe mål å gå til en militarisering slik som i de totaliserte stater – det er vel intet som ligger norsk lynne fjernere enn det. Det eneste vi har ønsket er jo å trygge vår egen sikkerhet, og det er det mål som vi arbeider ut fra.

Utenriksministeren uttalte om den utarbeidede forsvarsplan såvidt jeg oppfattet ham at han mente den kunne godtas med forbehold om kostnadsberegning og om at den måtte kunne innpasses i de enkelte deltagerlands forsvarsplaner uten at de økonomiske byrder ble for store. I denne forbindelse nevnte utenriksministeren det moment at man må undersøke om forsvaret kan effektiviseres innen den utgiftsramme vi har.

Jeg har ikke noe å bemerke til den uttalelse. Den bygger på de retningslinjer vi har fulgt i oppbyggingen av vårt eget forsvar, men jeg vil gjerne føye til at man ved vurderingen av de økonomiske ofre som må bringes, aldri kan løsgjøre seg fra selve utgangspunktet, og det er de oppgaver som Vest-Europas forsvar vil komme til å stå overfor i tilfelle av et russisk angrep.

Av forskjellige ting jeg har lest om oppbyggingen av det amerikanske forsvar, får jeg det inntrykk at amerikanerne i grunnen ikke er innstillet på en gang til å gjøre invasjon i Europa. Det ser ikke ut som om de bygger ut sine forsvarsstyrker med en slik eventualitet for øye, og Vest-Europas forsvar må derfor etter hele forutsetningen bygges ut med så store styrker og en slik effektivitet at det kan holde, slik at kampen om Vest-Europa kan føres på det europeiske fastland. Jeg tror det er ganske riktig som forsvarsministeren sa i sin redegjørelse i forrige møte, at skulle russerne trenge frem og rende Frankrike overende og nå frem til Atlanterhavskysten, har de vunnet en avgjørende seir.

Det jeg her har sagt, står ikke i noen motsetning til de uttalelser som utenriksministeren og forsvarsministeren er fremkommet med. Det jeg har ønsket, er å fremholde hvor alvorlig jeg ser på den oppgaven som Vest-Europas forsvar kan komme til å stå overfor og som man etter min mening må ha som utgangspunkt ved de beregninger man foretar.

I tråd med det jeg har sagt, vil det etter min mening ikke være tilrådelig å slutte noen avtale om ikke å gjøre anvendelse av atombomben i tilfelle av krig. Det er bare den som utligner den underlegenhet vestmaktene har i dag med hensyn til militære styrker, og hvis man forplikter seg til ikke å bruke den, vil det etter min mening ikke føre til større trygghet, men det vil bringe inn et usikkerhetsmoment som vi ikke kjenner virkningen av, og derved nærmest bli farlig istedenfor å føre til den trygghet som vi så gjerne vil ha.

Utenriksministeren nevnte at vi måtte være oppmerksomme på at vi ved å godta forsvarsplanene ble en del i et større forsvarssystem og ikke kunne utbygge et isolert forsvar. Det tror jeg er nødvendig for oss både av hensyn til den koordinering som må finne sted og fordi våre ressurser er så små at det ikke er mulig for oss å føre en forsvarskamp over noe lengere tidsrom alene.

Til slutt skal jeg bare få nevne det som så mange har talt om her og som også utenriksministeren nokså utførlig omtalte, nemlig den kalde krigen. Jeg er selvsagt helt enig i at det er overordentlig viktig å forsøke å bringe en bedring i det bestående

forhold. Det er ganske sikkert riktig som utenriksministeren sa, at det er livsfarlig for oss om denne tilstanden skal fortsette, og at man derfor må stille seg positivt til alle forsøk som gjøres for å hitføre en endring til det bedre. Men jeg vil tilføye at vår egen sikkerhet ikke må brukes som innsats i det forsøket.

Formannen: Det er vel sikkert at vi alle er enige i at vår politikk må bygge på freden og at vi må søke avspenning i den kalde krigen. Men jeg tror på den annen side at man skal være helt klar over i hvilken overmåte vanskelig stilling man står. De Amerikanske Sambandsstatenes politikk i denne henseende er ikke diktert av noen lyst til å føre noen kald krig. Det er helt klart at vi kan få en avspenning nårsomhelst – det er bare et spørsmål om hvilke ofre vi er rede til å yte. For øyeblikket er jo stillingen den at Sovjet-Samveldet har overtaket, og det kan stille ganske store krav. For å belyse hele vanskeligheten i denne situasjon, vil jeg gjerne få si at jeg er overbevist om at det kan bli en avspenning i det øyeblikk Sambandsstatene vil gå med på at Sovjet-Samveldet og Sambandsstatene deler verden i innflytelsessfærer. Men la oss tenke på i hvilken situasjon vårt land ville komme hvis det skulle skje. Det vil vel neppe komme til å tilhøre den amerikanske innflytelsessfære. Og man skal også være klar over at Sovjet vil sette som absolutt betingelse for en avtale som kan føre til avspenning, at der treffes en avtale om atombomben, som Sovjet-Samveldet anser som en meget stor trussel. Men så vidt jeg kan forstå har de aller fleste talere her, bortsett fra meg selv i mitt innlegg igår, gått imot at man får noen avtale om atombomben, hvis man ikke får en fullstendig effektiv kontroll, og det har Sovjet-Samveldet sagt absolutt nei til.

Jeg ser, når jeg skal være helt ærlig, et eneste punkt hvor kanskje Vestmaktene for øyeblikket kunne gjøre en innrømmelse, og det er ved å oppheve forbudet mot utførsel av strategiske råvarer til de østeuropeiske land, og dermed gå inn for å få handelssamkvemmet i sving. Det er da ett spørsmål som man må avgjøre: Vil man på denne måte igjen styrke Sovjet-Samveldets forsvar?

I det hele tatt, når man tenker igjennom disse sakene, tror jeg man fort ser at de ikke er lette å løse, og hvis man finner at man ikke kan yde de ofre som må til, kan det bli nødvendig fortsatt å innstille seg på den kalde krigen.

Min annen bemerkning var til hr. Hegna som gikk inn for at hvert land skulle bygge opp et komplett forsvar innenfor Atlanterhavspaktens ramme. Jeg tror det er urasjonelt. For vårt eget lands vedkommende makter vi det vel neppe, og jeg tror at man her skal ta hensyn til den erfaring man fikk i siste verdenskrig, at et lite land ikke kan spille noen selvstendig rolle i en stormaktskonflikt. Derfor er jeg enig med hr. Kjøs i at man går inn for en samordning av forsvaret, hvilket er den eneste rasjonelle ordning.

Til slutt vil jeg også gjerne si litt om Øst-Asia. Det er klart at vi for såvidt ikke har påtatt oss noen konkret forpliktelse i den situasjon som der foreligger, og at vi heller ikke makter det. Men jeg kan ikke komme bort fra at vi tross alt har visse moralske forpliktelser, og ikke moralske forpliktelser som bare kommer av plikt, men som kommer direkte av interesse. Det er kanskje overdrevet, men det er i all fall blitt sagt på meget fremtredende hold at hele utviklingen i Asia står og faller

med hvem som seirer i kampen i Indo-China. Men hvis nu kommunistene skulle vinne seir der og den utvikling skulle finne sted som man forutser, at Sørøst-Asia kommer under kommunistisk styrke, må man vel regne med at hele Asia vil komme under kommunistisk styre, og Europas og de Forente Staters stilling i verden vil da være ytterligere svekket. Så jeg tror ikke man skal helde til den oppfatning at fordi det er langt borte, er det ikke av noen betydning for oss. Jeg tror at Montgomery's seir ved El Alamein hadde ganske avgjørende betydning for krigens videre utvikling, og slik er det også med den kalde krigen som føres i dag i Øst-Asia. ---

Før jeg gir ordet til neste taler, vil jeg gjøre oppmerksom på at det nu står bare en begrenset tid til rådighet, idet både utenriksministeren og forsvarsministeren må gå snart, og vi har et annet spørsmål som forsvarsministeren vil foredra.

Smitt Ingebretsen: Jeg vil bare komme med en bemerkning. Jeg har festet meg ved at der gjentagne ganger er blitt brukt et uttrykk som jeg tror kan føre til en viss feilvurdering av situasjonen og en viss ønsketenkning som kan være farlig. Det er det uttrykk som har vært brukt om at de økonomiske og sosiale problemer må gis prioritet. Slik som jeg ser det, er det ikke snakk om noen prioritet. Vi er – selve vår tilslutning til Atlanterhavspakten og oppbyggingen av vårt forsvar understreker det – vi er i en situasjon hvor vår sikkerhet er i fare og hvor de økonomiske, sosiale og militære spørsmål veier likt. Vi kan ikke skille det ene fra det annet. Det er nødvendig at man her avveier tingene mot hinannen, men man kan ikke gi noen prioritet, for det er løsningen av disse forskjellige problemer som til sammen kan skape den nødvendige sikkerhet, så langt vi kan skape den. Men gir man den offentlige opinion det inntrykk at der kan velges, at der er adgang til å stille det ene foran og det annet bak, skaper man en meget farlig måte å tenke på i den situasjon vi står i i dag.

Jeg vil gjerne også ha understreket de ord som komiteens formann sa her til slutt, at man må være forsiktig med å tro at det bare er de ting som direkte og i første omgang vedkommer oss som betyr noe. Hele det verdensomspennende samarbeide som finner sted, gjør det til en selvfølge at ting som skjer langt borte fra oss, kan komme til å få avgjørende innflytelse på hele vårt liv og vår sikkerhet. Så jeg tror det var i høy grad betimelig og riktig av utenrikskomiteens formann å understreke også det.

Moseid: Jeg forstår det slik at der stort sett er enighet om at en ikke kan fremme fredens sak, men at det tvert imot øker faren for en ny verdenskrig hvis vestmaktene på noe punkt skulle svekke sin forsvarskraft eller binde seg på en slik måte at det ikke ville stå den fulle respekt av deres styrke. Jeg er tilfreds med at oppfatningen er den, for jeg tror at det nettopp er det grunnlag hvorpå det overhodet er mulig å nå frem til en avspenning.

Og jeg vil gjerne i den forbindelse si at jeg ikke tror man må søke å fremme handelsforbindelsen med Øst ved å utlevere strategiske varer. Da kommer man kanskje lett i den samme stilling som Amerika, som furnerte Japan med skrapjern til

oppbygging av flåten, som det siden overfalt Amerika så grundig med. Jeg tror derfor vi skal være på vakt også der.

Så vil jeg gjerne si at når vi skal gjøre klart hva vi vil, må vi aldri glemme at vår streben gjelder *frihet og fred*. Det er friheten som er en uvurderlig verdi for oss både som folk og som enkeltmennesker, og den kan vi aldri kompromisere om.

Jeg vil også gjerne føye til at jeg tror man skal være svært forsiktig med å tale om forsvaret som noe som skal stå tilbake i forhold til andre oppgaver. Hvis man innlater seg på den linje som vi fulgte under mellomkrigsårene, å benytte forsvaret som en balanseringspost på statsbudsjettet, da vil selv den beste start være nytteløs. Jeg tror vi skal være klar over at det Sovjet først og fremst venter på, er en ny krise i Vest-Europa og Amerika, som kunne føre til at forsvaret ble forsømt. Jeg mener for min del at vi må gjøre oss opp et nøkternt syn på hva vi makter under rimelige, normale økonomiske forhold, men at vi, selv om tilbakeslagene kommer, må tilgodese forsvaret slik at det yder et så sikkert vern som mulig for å bevare friheten. For går den tapt, er freden gått tapt, og det er ikke noen andre verdier som kan erstatte hva vi da har mistet. Jeg vil derfor be om at man ikke her gir det utseende av at forsvaret skal vurderes i forhold til den øyeblikkelige levestandard, det må vurderes som et nødvendig middel til å bevare vår frihet og fred.

Sven Nielsen: Det spørsmål jeg vil berøre, kommer senere opp når vi en gang skal behandle Forsvarskommisjonens innstilling. Men det har vært nevnt her av flere talere at vårt forsvar må bygges opp først og fremst som et ledd i Atlanterhavsmaktenes fellesforsvar. Jeg vil si at vårt forsvar først og fremst skal bygges opp for det som er dets primære oppgave: å være forsvar for vårt eget land. Det er som vårt eget eksistensforsvar det først og fremst skal bygges opp, og jo sterkere vi gjør det som sådant, desto bedre fyller det sin plass blant Atlanterhavsmaktene.

Moseid: Det var det spørsmål jeg glemte å si min mening om. Jeg tror det er ganske galt å stille opp dette med nasjonalt forsvar og felles forsvar som motsetninger, som et enten-eller. Det er både-og. Først og fremst må vi bygge opp vårt forsvar slik at det nasjonalt er så sterkt som mulig, men selvsagt under full iakttagelse av at det felles forsvar helt ut kan komme til sin rett.

Hegna: Jeg tror det vil fremgå av referatet at når jeg uttalte meg om Norges forsvar, sa jeg at man skulle stille seg relativt positivt overfor visse prinsipper om en arbeidsfordeling, og det var i en videre sammenheng, jeg mente man skulle være litt forsiktig med å utforme prinsippene.

Utenriksminister Lange: Jeg er svært takknemlig for denne meningsutveksling, og den vil være til god veiledning når vi nå skal ha disse drøftelsene utenriksministrene imellom i London. Jeg er glad for at vurderingen i hovedsaken er så ens hos alle som her har hatt ordet. Der kan være nyanser, men de er allikevel uvesentlige i forhold til den enighet som rår på de viktigste punkter.

Med hensyn til spørsmålet om vurderingen av den kalde krigen så har jeg ikke sagt som en av talerne siterte meg her, at jeg betraktet det som livsfarlig hvis den ikke meget raskt ble avviklet. Det jeg sa var at det ville være livsfarlig hvis vi innstillet oss på at den ble permanent, fordi vi da ville bli sløvet i vår interesse for og vårt arbeide med å se etter veier til å komme ut av denne tilstand. Jeg tror vi kan konstatere at vi stort sett er enige om at vi ikke kan gjøre oss noen illusjoner om en avvikling *på kort sikt* av denne kalde krigen. Jeg tror det stadium vi for øyeblikket er i, er et konsolideringsstadium for demokratiene, at vi må fortsette arbeidet med å bygge opp vår militære og vår økonomiske styrke, men jeg tror at vi kanskje samtidig også bør ta opp et arbeide *innad*, oss imellom, for å avklare våre tanker og synsmåter hvor det gjelder veien ut av denne situasjon. Det viktigste er at demokratiene seg imellom når frem til en samordning av synspunktene, arbeider seg frem til en mest mulig felles vurdering av når det tidspunkt kan være der da vi har skapt en slik styrke at det kan være mening i å komme med et utspill.

Trygve Lie brukte i en uttalelse i Paris det uttrykk at den kalde krigen må avvikles i år. Jeg tror vi kan konstatere at vi her er enige om at en så kortsiktig målsetting ikke er realistisk. Jeg tar som tegn på det at den prøveballongen om en slags giftgassavtale om atomvåpnet som jeg sendte opp sist, avvises av alle. Jeg avviser den selv. Jo mere jeg tenker på det, desto mere kommer jeg til at det ville være kanskje den farligste veien man kunne slå inn på. Men det forhindrer ikke at det nettopp som ledd i en slik indre avklaringsprosess kan være på sin plass – jeg tror ikke det er stedet nå i London, men muligens under den kommende generalforsamling i F.N. – å reise spørsmålet om vi ikke allikevel oss imellom skal sitte ned og tenke hele kontrollproblemet igjennom på nytt i lys av de nye ting som er hendt på atomkraftens og atomvåpnets område siden Baruk-planen i sin tid ble utformet.

Hvor det gjelder spørsmålet om det økonomiske samarbeide, er selve den institusjonelle form for det et meget vanskelig problem. Jeg tror det som må være vårt utgangspunkt er at det er livsviktig at vi når frem til et økonomisk samarbeide mellom alle demokratiene på begge sider av Atlanterhavet. Jeg sier der *alle* demokratier, og demokratier da tatt i *vår* mening av ordet. Det må være målet å gjøre dette samarbeidet på det økonomiske område så omfattende som overhodet mulig.

Innenfor denne demokratiske atlantiske familien er der en gruppe land – de som er med i Atlanterhavspakten – som har påtatt seg bestemte militære forpliktelser. Men også de land i Vest-Europa som ikke har påtatt seg disse militære forpliktelser, hører med til familien, og det er av meget vesentlig betydning at en finner former som gjør det mulig for dem å være med på det økonomiske og så langt råd er også på det politiske samarbeide. Jeg tror det må være utgangspunktet, og så må da spørsmålet om de institusjonelle formene overveies meget omhyggelig, og der må forhandles, skulle jeg tro, med dem som står utenfor, når vi først selv er kommet til større klarhet om modalitetene. Derfor tror jeg vi på dette møte i London ikke kan komme lenger enn til en avklarende generell diskusjon, og at vi må sette ned et spesielt utvalg til å gjennomarbeide hele problemet ytterligere.

Og dermed har jeg også svart på spørsmålet om vårt forhold til Sverige og om risikoen for at det skulle bli gjort noen vedtak i London som kunne arte seg som noe slags press overfor Sverige. Jeg tror denne pressemeldingen ikke har noe reelt grunnlag. Der er ingenting i det som foreligger i de forberedende papirer som kunne tyde på at noen på ansvarlig hold har noe ønske om å øve noe press. Og vi har i alt dette samarbeide tatt det standpunkt at hva vi enn gjør er det det *dummeste* vi kan gjøre, hvis vi ønsker at Sverige en gang skal finne det i sin interesse å bli med, å sette det under noe slags press. Og det fremholder vi om og om igjen også overfor de andre deltagerne i dette samarbeidet.

Tysklandsproblemet har vært nevnt. Der er det interessant at i den forberedende meningsutveksling har det vært antydning som en tanke fra amerikansk hold at en kanskje ikke akkurat i dag, men noenlunde snart, nettopp som et ledd i forsøket på å skape en ny atmosfære, skulle samle seg om et konkret utformet forslag om frie valg under felles kontroll av de fire okkupasjonsmaktene i hele Tyskland, en meget mere konkret utformning av den tanke som har vært lansert mere som en prøveballong foreløpig. Det vil bli et av de spørsmål som vil bli diskutert i London, om tiden er inne til en mere konkret utformning av et slikt forslag.

Hvor det gjelder spørsmålet om opprustning av Vest-Tyskland, vil jo ens vurdering der i meget høy grad påvirkes av to faktorer. For det første: Hvor overhengende regner vi med at faren for en varm krig kan være? – Regner vi med at faren for den er mere og mere overhengende, kan det være meget som taler til fordel for det syn at vi ikke har råd til å unnvære den vernekräften som der kan skapes. Jeg tror ikke at vurderingen hos noen av stormaktene i øyeblikket er den at perspektivet bør stilles så kort at det må være avgjørende. – Den annen hovedfaktor som en må ta med i betraktningen er: Kan vi stole på de demokratiske tilløpene i Vest-Tyskland ennå, og vil ikke en opprustning i dag nettopp bidra til å svekke sjangsene for en demokratisk utvikling i Tyskland? Der har min vurdering vært den at det ikke er mulig i dag å stole på den demokratiske viljen, på at den er trygt nok forankret, og at det ville være farlig for de tilløp der er i demokratisk retning, hvis en gjennom å tillate en opprustning ga offiserskassen muligheten for å gjenoppta sin tradisjon som stat i staten. Men jeg er helt enig med hr. Utheim i at det er et uhyre vanskelig spørsmål.

Hr. Utheim var inne på at vi måtte ta opp hele vår politikk i forhold til Spania til revisjon. Det er riktig at Spania-spørsmålet er sterkt følelsesbetont i norsk politikk, men en skal jo ikke se bort fra at det har hatt sin store betydning nettopp som symbol i en ganske annen utstrekning allikevel på grunn av det som hendte der under borgerkrigen for nu over 10 år siden, enn noe annet land. Jeg er enig med hr. Utheim i at vi ikke har råd til, at vi ikke har økonomisk rygg til å opprettholde noen særstilling i forhold til Spania, men jeg tror ikke at vi, selv om andre land omgår F.N.s vedtak, *kan* foreta oss noe nytt fremstøt der nå, det må skje i samband med en omlegning i den holdning som Generalforsamlingen hittil har tatt, og jeg tror en med temmelig stor sannsynlighet kan regne med at denne omlegning kommer i stand. Vi har jo forlengst tilbudt forhandling om en regulær varebytte- og

betalingsavtale med Spania, men Spania holder seg tilbake. De ønsker der å se hvilket standpunkt vi tar ved sakens behandling i F.N. neste gang, før de vil oppta forhandlinger med oss. – Det er situasjonen i forhold til Spania.

Til slutt vil jeg bare si at selvfølgelig er det viktig at vi alltid, om og om igjen, fremholder at alt det vi gjør for å bygge opp militær styrke i demokratiene, det gjør vi som et middel i fredens tjeneste. Og jeg håper at vi i Stortinget når jeg kommer tilbake fra London, vil kunne få en bred utenrikspolitisk debatt, dels på grunnlag av de meldinger som foreligger om vårt arbeide i de Forente Nasjoner i de siste to år, dels på grunnlag av det jeg måtte kunne gi av redegjørelser i et åpent møte i Stortinget etter Londonmøtet, og at det så sterkt og klart som mulig der fra alle sider kommer frem nettopp det synspunkt.

Et ord til slutt om dette med prioritetsforholdet mellom forsvar – og – hr. Smitt Ingebretsen sa – økonomisk og sosialt arbeide. Det er ikke den formulering vi har i A-paktdokumentet. Det som der er gitt prioritet er gjenreisningen, og det som det blir spørsmål om nu på møtet i London, det er om en kan si som de er tilbøyelige til å si fra amerikansk side, at nå er gjenreisningen ført så langt frem at den ikke lenger behøver å ha den samme prioritet som vi hittil har gitt den. Og der tror jeg nok det er riktig som statsråd Hauge sa at vi fra europeisk side må gjøre amerikanerne oppmerksomme på at ennå har vi ikke greid å konsolidere stillingen så meget at vi ikke stadig må ha in mente spørsmålet om for store rustningsbyrder ikke kan komme til å rive ned det vi har bygget opp – fordi det jo er et av hovedsynspunktene i hele dette arbeide at trusselen mot demokratiene er ikke *bare* militær, den er kanskje i øyeblikket ikke engang *i første rekke* militær, den er også, og i øyeblikket kanskje i første rekke, politisk, - og at vi må vurdere og veie av her slik at vi ikke risikerer å skape sosiale og økonomiske tilstander som gir kommunismen muligheter for å bli en massebevegelse der hvor det har lyktes å trenge den tilbake, og ikke gir den muligheter for å bli en sterk massebevegelse der hvor den ennå er en massebevegelse.

Smitt Ingebretsen: Får jeg bare lov til, forat der ikke skal være noen misforståelse, å understreke at det var akkurat det samme syn jeg ga uttrykk for som utenriksministeren nu pointerte at disse ting må avveies mot hverandre, fordi de er like viktige.

Formannen: Jeg gir da ordet til forsvarsministeren.

Statsråd Hauge: Jeg tror jeg må innskrenke meg til én sak, spørsmålet om samordning av forsvaret innenfor det nordatlantiske område. Dette er for oss en viktig og alvorlig sak, og jeg vil på det mest bestemte advare mot at man løser den etter slagordprinsippet. For meg står det slik at det riktige utgangspunktet er det norske eksistensforsvaret. Det er derfor vi er med i pakten, det er derfor vi bygger opp et forsvar, fordi vi vil bevare dette landet mot okkupasjon, bevare landets fred, og samtidig være med å bidra til at en krig kan bli vunnet. Derfor er det også riktig å si at det er som et ledd i et norsk eksistensforsvar at tanken om samordning og

integrering kommer inn. Man kan nemlig se dette fra to sider. Man kan si at de norske styrker skal gå inn i et felles forsvar, ledet etter de store strategiske prinsipper som først og fremst, ja kanskje nesten utelukkende, tar sikte på å slå en eventuell fiende. I så fall vil jo forsvaret av selve Norge i noen grad *kunne* risikere å komme i bakgrunnen. Jeg tror ikke man kan nærme seg problemet om felles forsvar fra den siden. Vi er nødt til å nærme oss det fra den siden jeg nevnte: forsvaret av Norge. Men da er det riktig og nødvendig å legge til at hvis vi i dette landet skal gjøre oss håp om å ha et eksistensforsvar, kan vi ikke bygge opp et balansert norsk forsvar og late som om vi kan stå for og løse alle de oppgaver som hører inn under et norsk eksistensforsvar. Hvis vi bygger på denne gamle illusjonen, blir det ikke noe forsvar i dette land og det blir ingen eksistens for dette landet hvis det blir krig. Det er det som er sakens kjerne. Innenfor rammen av det som er oppgaven for norsk forsvar må der en arbeidsdeling til, vi må ta på oss de oppgaver som vi i særlig grad passer til og som i særlig grad må løses på et tidlig tidspunkt. Det er vår oppgave å få til et mest mulig felles forsvar på den måte at vi trekker andre inn til det norske eksistensforsvar. Ingen skal tro at den oppgaven bestandig er så forferdelig lett. Der finnes ikke noe slikt sentralt, veldig overskudd av militære styrker innenfor A-pakten som man kan kalle på. Jeg vil gjerne her i komiteen legge til at når vi bygger på erfaringen, og erfaringene fra 1940, må vi være klar over at av ganske bestemte og eiendommelige årsaker kom de britiske styrker i 1940 til dette land på et overordentlig tidlig tidspunkt. De var utilfredsstillende, men fordi de allierte på sin side hadde gjort forberedelser for det norske og skandinaviske teater som var meget langt fremskredne, så kom det jo noe forholdsvis fort. Troppene var uforberedte og de var forferdelig utilfredsstillende, men der var dog fra den allierte side planlagt ganske bestemte operasjoner for dette teater, som mere eller mindre ble satt i kraft.

Jeg føler det som en plikt her i komiteen å gjøre det helt klart at jeg ser det slik at oppgaven er å trekke våre allierte inn i det norske eksistensforsvaret, og da må vi bygge på tanken om samordning på den basis, og vi må ta konsekvensene av det. Da blir samordning og integrering en norsk interesse – dog en vital norsk interesse.

Jeg vil gjerne også legge til at det sikkert vil bli nødvendig å se forslagene fra Forsvarskommisjonen, som hr. Hegna var inne på, i lyset av den fellesplanlegging som skjer, i første rekke innenfor den nordatlantiske region. Det kan bety at vi må legge om ting som vi før syntes virket rimelige og fornuftige, men som vi nu kan se ikke passer helt inn sett ut fra en større sammenheng.

Jeg nevner at hvis den nordeuropeiske region skal være ett krigsteater hvor vi får en øverstkommanderende – i krig, ikke i fred – for operasjonene i hele dette område, en ting som for oss er av åpenbar verdi og en fordel og som kan borge for at vi på mange måter må passe inn våre egne forsvarsmidler i et større alliert teater. Vi må ikke være redde for det, og vi må naturligvis da overvinne en del forestillinger som vi tidligere har siddet fast i.

Jeg vil også legge til at ut fra disse betraktninger og fordi vi er midt oppe i dette arbeidet nu, vil det ikke bli mulig for oss, og det ville ikke være forsvarlig av oss, å legge frem prinsippproposisjonen om forsvarets ordning på denne side av

sommeren. Det er akkurat fem minutter for tidlig på flere områder. Vi har drøftet dette uten at vi har nådd noe endelig standpunkt enda, men jeg hadde tenkt meg at jeg burde legge frem for Stortinget en melding hvor jeg gjør oppmerksom på at slik som det hele nu ligger an, ville det formodentlig være riktig og forsvarlig å utsette fremleggingen av en slik proposisjon til høsten, slik at man da kanskje kunne få en komitebehandling på den før Stortinget kom sammen.

Jeg nevner det nå fordi hele denne sak på det mest intime er knyttet sammen med de problemer som vi nettopp her drøftet.

Der kunne være andre ting også å snakke om, men jeg tror jeg må be om tillatelse til å gå over til en sak hvor jeg gjerne vil gi komiteen en informasjon.

Sven Nielsen: Jeg vil gjerne svare på det siste før vi går over til en ny sak, jeg skal ikke bruke mange ord.

Jeg vet ikke om forsvarsministeren siktet til min korte replikk med sitt siste innlegg. Da vil jeg bare si at når jeg tok ordet og sa at vi først og fremst bør bygge opp et eksistensforsvar, var det fordi det nær sagt fra alle hold ellers er så sterkt fremholdt at vårt forsvar må bygges opp som et ledd i Atlanterhavspaktforsvaret. Det er selvfølgelig riktig at det skal det, men først og fremst må det dog være et eksistensforsvar for vårt eget land, og det er først som et sterkt sådant at det kan gjøre nytte innenfor en Atlanterhavspakt. Vi skal dog ikke helt bli en halvtropp i et stort Atlanterhavspaktforsvar.

Forsvarsministeren nevnte våre erfaringer fra 1940, og det gjøres nokså ofte. Våre erfaringer fra 1940 er etter min mening dessverre som regel bare negative – hvordan vi *ikke* skal gjøre det neste gang.

Statsråd Hauge: Komiteen vil vite at vi for to år siden gikk i gang med å bygge en eksperimentell uranmile. Det var et ledd i utviklingen av norsk kjernefysikk – og et betydningsfullt ledd. Pengene ble i noen grad skaffet til veie fra den ekstraordinære bevilgning til anskaffelser til forsvaret. Jeg understreker at det er et sivilt forskningsforetagende, et eget institutt, og at det i første rekke gjelder et sivilt forskningsarbeide. Samtidig vil der bli en viss produksjon av isotoper som vil ha meget stor praktisk betydning både for legevitenskapen og ellers.

Det var nokså dristig, kanskje, å gi seg i kast med det, men jeg tror det er riktig å si at disse entusiastene som hadde arbeidet innenfor den allierte forskningen under krigen har overtruffet våre forventninger – og enda mere andres forventninger. Jeg tror nok at f.eks. amerikanerne er ganske overrasket over at de har kunnet komme så langt som de er kommet.

Der knytter seg selvfølgelig forsvarsmessige interesser til dette tiltaket, det var derfor Stortinget enstemmig bevilget 5 millioner til foretagendet, det er ikke nødvendig å understreke det nærmere. Men man skal være klar over at noensomhelst produksjon av plutonium til militære formål vil det aldri kunne skje i en slik eksperimentell mile. Det er et ganske annet foretagende. Det som skal til for en slik mile er uran, tungt vann og grafitt, dessuten skal det teknisk utstyr til.

De er nu kommet nokså langt med dette. De har bygget hus på Kjeller, og selve anlegget er forsåvidt nokså langt kommet. Hydro har som jeg nevnte stilt tungt vann til rådighet. Instituttet er et fellesforetagende mellom staten og Norsk Hydro. Det er et eget rettssubjekt. Tryllekunstneren Odd Dahl borte i Bergen, har greid å konstruere det meste av det tekniske utstyr som skal til.

Vi har gjennom en årrekke brutt skifer nede i Telemark, og arbeidet med spørsmålet om utvinning av uran av skiferen. Det er det område hvor vi er kommet kortest. Der ligger vi kanskje helst litt etter, selv om man var klar over at det måtte ta tid.

Nu er det da spørsmål for oss om der kunne være muligheter for å skaffe uran på et tidligere tidspunkt på annet hold. Der har vært drøftelser med Sverige om saken, men svenskene har et lovforbud mot utføring av uran og har heller ikke produsert noe uran å snakke om. Vi har med visse mellomrom prøvet å få rede på om ikke Amerika ville gi oss dette uran når vi var så fast bestemt på å produsere det selv. Det har hittil ikke ført til noe.

Men nå viste det seg at Holland var i den stilling – jeg vil gjerne si at dette i all fall er betrodd meg i den dypeste hemmelighet – at det fra før krigen hadde bevart en del uran. Men det hadde ikke noe annet enn uran, og så hadde hollenderne gitt seg ut på vandring for å finne ut hvem de mest hensiktsmessig kunne slå seg sammen med for at man skulle kunne få et institutt i gang på det tidligst mulige tidspunkt. De kom til det resultat at hvis det norske institutt og et hollandsk institutt slo seg sammen, ville man i virkeligheten kunne komme i gang på et nokså tidlig tidspunkt. Der foreligger nu fra Norsk Atomenergiinstitutt med tilslutning fra det Teknisk Naturvidenskabelige Forskningsråd og ellers alle de som er interessert i denne sak, et forslag om et utkast til kontrakt mellom dette institutt og det hollandske institutt. Det går da ut på at hollenderne skal komme med sitt uran til Lillestrøm, at der skal opprettes et norsk-hollandsk styre som skal ha ansvaret for samarbeidet, og for at man på rimelig måte fordeler de videnskapelige resultatene. Kontrakten går videre ut på at man skal kunne skille lag med et års varsel. Det er i grunnen ikke ment som noe permanent foretagende, det er ment som en praktisk løsning av spørsmålet i en overgangstid.

Det er etter mitt skjønn og etter Regjeringens skjønn ingen tvil om at dette er en praktisk og heldig ordning. Dette er ikke noe spørsmål om avtale mellom stater, det er bare spørsmål om en kontrakt mellom disse institutter. Vi er innstillet på å meddele instituttet at vi ikke har noe å innvende mot at de lager en slik ordning med hollenderne. Jeg har imidlertid funnet at det var riktig å nevne saken her, for det første fordi det jo vil bli offentlig kjent, og det ville ikke være riktig at komiteen skulle få kjennskap til dette gjennom avisene, og for det annet fordi det selvfølgelig knytter seg en viss politisk interesse til dette.

Det vil i første omgang være et hollandsk-norsk foretagende, men det er meningen at andre små land skal kunne komme dit og ta del i dette forskningsarbeidet. Danmark har vært på tale, Sverige vil være velkomment hvis det selv vil, Belgia kan også være interessert. Men i første omgang blir det altså et norsk-hollandsk foretagende. Jeg vet positivt at der fra svensk hold f.eks. ikke er

noensomhelst innvendinger eller bekymringer over dette. Da Frankrike kom under vær med at det norsk-hollandske arrangementet var på trappene, kom det nokså raskt med et tilbud om at de skulle forsyne Norge med uran – og endog uran som var mere foredlet og som derfor kunne gjøres helt brukbar i løpet av kortere tid – på betingelse av at man med pomp og prakt etablerte et fransk-norsk kooperativt foretagende. Bakgrunnen er vel kanskje den at Frankrike i noen grad har kjent seg isolert i disse sakene, av grunner som vi i og for seg kjenner til, og at det gjerne nu ville komme i et intimt samkvem med Norge. Franskmennene har forresten vært svært elskverdige i det hele tatt. Men til tross for at det franske tilbudet kunne ha sine fordeler, har de saklige instanser her ikke vært i tvil om, og heller ikke de politiske, at vi skulle holde oss til det norsk-hollandske samarbeide. Jeg tror det ville være overordentlig vanskelig å alliere seg direkte med den franske atomforskning på det nuværende tidspunkt, det ville kunne medføre en mistillit overfor norske foretagender som vi hittil har vært fri for.

Som sagt, dette er en informasjon til komiteen. Det er ikke spørsmål om å inngå noen traktat, det er spørsmål om fra Regjeringens side å meddele instituttet at man ikke har noe å innvende mot at der inngås en slik avtale, men jeg syntes det var korrekt å informere komiteen om saken og Regjeringens holdning til den. Regjeringen har gitt den sin tilslutning, og hvis der ikke kommer innvendinger fra komiteen, vil da kontrakten bli inngått i løpet av den nærmeste fremtid.

Formannen: Jeg vil takke forsvarsministeren for hans redegjørelse om denne sak. Det er jo ikke en sak som foreligger for komiteen til avgjørelse, eller hvor komiteen i og for seg behøver å ha noe formelt ansvar.

Jeg vil gjerne høre om noen av komiteens medlemmer har noen bemerkninger å gjøre.

Moseid: Jeg vil bare ganske kort si at jeg ville ha overordentlig store betenkeligheter ved et slikt arrangement.

Sven Nielsen: Det forekom meg at forsvarsministeren et par ganger nevnte ordet «kontrakter». Er der inngått noen kontrakter om dette eller er det bare på forhandlingenes stadium?

Statsråd Hauge: Det er ennå ikke inngått noen kontrakter, men der har vært kontakt og forhandlinger. Vi har med vilje ikke villet la instituttet inngå noen avtale før vi hadde fått gitt komiteen her en informasjon.

Formannen: Da ingen flere har forlangt ordet, anser jeg denne sak ferdigbehandlet.

Utenriksministeren har bedt om å få redegjøre ganske kort for det spørsmål som hr. Smitt Ingebretsen reiste på siste møte, nemlig fiskeriforholdene i Ytre Oslofjord.

Utenriksminister Lange: Saken om rekefisket i Oslofjorden har jo ført til en interpellasjon i den svenske Riksdag bl.a. og til en utveksling av opplysninger mellom det svenske og det norske utenriksdepartement, og der har også vært endel skriving i pressen, hvor det fra svensk side er blitt påstått at Norge skal ha utvidet sitt fiskeriområde ved Oslofjordens munning og dermed utelukket svenske fiskere fra å tråle etter reker på et felt som de svenske fiskere påstår at de har fått hevd på. Sakens rette sammenheng vil fremgå av en muntlig meddelelse som vår ambassadør i Stockholm har gitt den svenske utenriksminister etter instruks fra Utenriksdepartementet og som lyder slik:

«Det er i den senere tid fremkommet uttalelser i den svenske presse om at Norge skal ha utvidet sitt sjøterritorium ved Oslo-fjordens munning. Dette er imidlertid ikke tilfelle. Etter de prinsipper som gjelder for fastsettelsen av det norske sjøterritorium, går grensen fire nautiske mil utenfor og parallelt med rette grunnlinjer som bl.a. trekkes tvers over alle fjordmunninger. En slik grunnlinje går tvers over munningen av ytre Oslofjord, og grensen for det norske fiskeområde går fire nautiske mil utenfor denne grunnlinje.

Etter krigen har svenske rekefiskere tildels fisket i en dyprenne som ligger innenfor den norske fiskerigrense. Dette skyldes vel vesentlig den omstendighet at det norske fiskerioppsyn ikke har vært tilstrekkelig effektivt, men det er også mulig at de svenske fiskere har vært uvidende om hvor den norske fiskerigrense går på denne strekningen. Selv norske fiskere har ikke alltid vært klar over hvor grensen går. Og det har til og med vært ført forhandlinger mellom den lokale norske og svenske fiskerorganisasjon om en avtale angående fredning av rekene i dyprennen. Da de norske myndigheter fikk kjennskap til disse forhandlinger mellom de private organisasjoner, grep de inn og forklarte for de norske fiskeres representanter hvor fiskerigrensen går ved munningen av Oslofjorden. Dette har så ført til at den norske fiskerorganisasjon har avbrutt forhandlingene med svenskene, idet den påpekte at den fiskeplass hvor man skulle ha fredningsbestemmelser, lå innenfor den norske fiskerigrense, slik at svenskene ikke i noe tilfelle hadde adgang til å fiske der.

I denne forbindelse kan det også nevnes at ved kgl. resolusjon av 17. februar 1950 er grensen for krigshavnsområdet i Oslofjorden fastsatt slik at den helt ut faller sammen med grunnlinjen for beretningen av sjøområdet.»

Ambassadør Bergersen hadde en samtale med utenriksminister Undén etterat Undén allerede hadde svart på en interpellasjon i Riksdagen ved å henvise til en pressemelding fra Utenriksdepartementet som hadde følgende ordlyd:

«Det norske fiskeriområdet er ikke blitt utvidet og det har heller ikke vært spørsmål om på noen måte å flytte grensene for Norges territorialfarvann. Og selvsagt har Norge ikke okkupert noe av det område som ble tilkjent Sverige ved voldgiftsdommen av 1909 i den såkalte Grisebåsak.

Det som foreligger er at etter siste krig har svenske rekefiskere tildels fisket på norsk område inne i Oslofjorden, og de norske myndigheter har derfor foranlediget et mere effektivt fiskerioppsyn der.»

Utenriksminister Undén hadde overfor ambassadør Bergersen fremholdt at Bohuslän-fiskerne var temmelig opphisset, og at de neppe ville slå seg til tåls med det svar han hadde gitt. Den svenske Fiskeristyreelse hadde dessuten uttalt at det var dårlig kommunikasjon mellom det norske og det svenske fiskeriområde, hvis det norske sjøområde skulle trekkes opp fire nautiske mil utenfor en grunnlinje som gikk tvers over Oslofjordens munning. Utenriksminister Undén hadde bedt ambassadør Bergersen om å få et kart hvor grunnlinjer og fiskerigrense var avmerket.

Jeg tror at vi vanskelig kan la være å gi utenriksminister Undén et slikt kart. Før jeg leverer et kart, vil jeg imidlertid gjerne ha nevnt saken i komiteen. Det er imidlertid en vanskelighet som reiser seg i denne forbindelse, og det er: hvorledes skal fiskerigrensen trekkes opp der hvor det norske og det svenske fiskeriområde støter sammen? Som jeg nettopp har nevnt, fant den svenske Fiskeristyreelse at det var uklart hvor grensen skulle trekkes opp.

Grensen mellom det norske og det svenske sjøterritorium er som bekjent fastsatt ved voldgiftsdommen av 1909 som avgjorde den såkalte Grisebåsak. Det ble den gang trukket opp en linje som gikk mellom Grisebåene og Skjøttegrunnene, og som ifølge voldgiftsdommen fortsetter inntil den når fritt hav. Vi kan da enten unnlate å la den norske fiskerigrense gå lenger østover enn til det punkt hvor den skjærer fortsettelsen av den linje som ble fastsatt ved voldgiftsdommen av 1909, eller vi kan la den norske fiskerigrense gå så langt østover at den når den svenske fiskerigrense. Saken er nemlig den at svenskene har angitt på karter nøyaktig hvor deres territorialfarvann går, og den norske fiskerigrense vil da kunne trekkes et godt stykke østenfor fortsettelsen av den linje som ble fastsatt ved voldgiftsdommen av 1909, før den når det svenske territorialfarvann.

Jeg tror det ville være meget betenkelig på det nåværende tidspunkt om vi skulle få en konflikt med Sverige om tolkningen av Grisebådommen (voldgiftsdommen av 1909). Jeg er derfor mest stemt for at man lar utenriksminister Undén få et kart hvor den norske fiskerigrense ikke er trukket opp lenger østover enn til det punkt hvor den skjærer fortsettelsen av den linje som ble fastsatt ved voldgiftsdommen. Derimot tror jeg ikke vi bør si uttrykkelig at vår grense fra det punktet skal følge voldgiftsdommens linje. Ambassadør Bergersen bør heller si at de norske myndigheter er av den oppfatning at den norske og den svenske regjering bør bli enige om hvorledes grensen skal gå fra det punkt hvor det svenske territorialfarvann slutter og til det punkt hvor den norske fiskerigrense skjærer fortsettelsen av den linje som ble fastsatt ved voldgiftsdommen av 1909.

Det er for å unngå konflikt at vi ikke bør gjøre krav på eller trekke opp grensen lenger enn den er helt udisputabel, vi bør ikke gjøre krav på et område hvor svenskene kan si at dette kan det disputeres om. Vi stopper der hvor vi vet vi har helt soleklar rett, og så får vi snakke sammen om det som ellers trenges. Noen fiskerimessig betydning har det ikke under noen omstendighet.

Jeg ville gjerne bare gi denne informasjon før jeg leverer et slikt kart og gir meddelelse om at vi gjerne vil forhandle om spørsmålet.

Sven Nielsen: Jeg synes at hvis det i det hele tatt går an, bør vi ikke utlevere et slikt kart foreløpig. Derved har vi sagt at så langt går vår soleklare rett. Vår rett er alltid soleklar. Vi bør ikke si: Hit går vår soleklare rett, men bortenfor der er en mindre soleklar rett. – Jeg tror det vil være fornuftig at der treer folk sammen fra Norge og fra Sverige til forhandling, at hver fremsetter sine krav, slik at man forhåpentlig kommer til en tilfredsstillende løsning. Jeg tror det er farlig på dette tidspunkt å gi fra seg et kart og si at «hit går vår soleklare rett».

Utheim: Jeg vil gjerne få rette et spørsmål til utenriksministeren: Har De drøftet denne sak med kommandørkaptein Meyer? Det er etter min mening den mann her hjemme i dag som har den største oversikt over disse spørsmål. Og jeg er litt engstelig her, når jeg ser alle de feil og forsømmelser som er gjort med hensyn til grenseopptrekkingen i tidligere tider. Jeg har hatt anledning til å se dette kartet, men dette å gi fra seg et kart hvor man trekker opp en grense og holder uløst spørsmålet om en grense som etter alminnelige prinsipper er vår, forekommer meg meget tvilsomt.

Utenriksminister Lange: Siden der er betenkeligheter her, tror jeg det riktige vil være, selv om Fiskerigrensekomiteen er sterkt belastet og har bedt om å slippe det, at vi allikevel drøfter saken med Fiskerigrensekomiteen før vi foretar oss noe.

Utheim: Jeg tror det er riktig, slik som det hele har utviklet seg.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet, og møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 12.20.